UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

1 päivänä heinäkuuta 2010 *

Asiassa T-53/08,

Italian tasavalta, asiamiehenään avvocato dello Stato S. Fiorentino,

kantajana,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään C. Giolito ja G. Conte,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

joka koskee vaatimusta kumota valtiontuesta C 36/A/06 (ex NN 38/06), jota Italia myönsi yrityksille ThyssenKrupp, Cementir ja Nuova Terni Industrie Chimiche, 20.11.2007 tehty komission päätös 2008/408/EY (EUVL L 144, s. 37),

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Vilaras (esittelevä tuomari) sekä tuomarit M. Prek ja V. M. Ciucă,

kirjaaja: johtava hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 2.7.2009 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Tosiseikat

1 Italian tasavalta kansallisti sähköalan 6.12.1962 annetulla lailla nro 1643 (GURI nro 316, 12.12.1962, s. 5007; jäljempänä laki nro 1643/62), jolla perustettiin Ente nazionale

per l'energia elettrica (ENEL), jolle sähköntuotantoalan yritykset siirrettiin. Italian tasavalta antoi kyseisellä lailla ENEL:lle tietyin poikkeuksin monopoliaseman harjoittaa maan alueella sähköenergian tuotanto-, tuonti- ja vienti-, siirto-, jalostus-, jakelu- ja myyntitoimintaa tuotannon alkuperästä riippumatta.

2 Lain nro 1643/62 4 §:n 6 momentin mukaan pääasiallisesti omaa kulutusta varten sähköä tuottavat yritykset (jäljempänä omaan käyttöön tuottajat) jätettiin sähköalan kansallistamisen ulkopuolelle.

3 Kyseiseen aikaan Terni oli teräs-, kemian- ja sementtiteollisuudessa toimiva osakeyhtiö, jonka suurin osakkeenomistaja oli valtio. Sillä oli omistuksessaan ja käytössään myös vesivoimalaitoksia, joissa tuotettu energia käytettiin pääasiallisesti sen omissa tuotantoprosesseissa.

4 Koska Ternillä oli strategista merkitystä maan energiahuollossa, sen vesivoiman tuotantoa harjoittava osa kansallistettiin, vaikka tällä yrityksellä oli omaan käyttöön tuottajan asema.

5 Italian tasavalta myönsi lain nro 1643/62 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin, Terni: Società per l'Industria e l'Elettricità SpA -nimisen yhtiön harjoittamiin toimintoihin käytetyn omaisuuden ENEL:lle siirtämisestä 21.8.1963 annetulla tasavallan presidentin asetuksella nro 1165 (GURI nro 230, Supplemento ordinario, 31.8.1963, s. 58; jäljempänä asetus nro 1165/63) Ternille korvauksen sen omaisuuden siirtämisestä myöntämällä sille alennetun sähkötariffin (jäljempänä Terni-tariffi) vuosiksi 1963–1992.

6 Terni jaettiin vuonna 1964 kolmeen yhtiöön: terästä valmistavaan Terni Acciai Specialiin, kemianteollisuudessa toimivaan Nuova Terni Industrie Chimicheen ja sementtiä valmistavaan Cementiriin (jäljempänä yhdessä entiset Terni-yhtiöt). Nämä yhtiöt yksityistettiin sittemmin ja myytiin ThyssenKruppille, Norsk Hydrolle ja Caltagironelle; näistä liiketoimista saivat alkunsa ThyssenKrupp Acciai Speciali Terni SpA, Nuova Terni Industrie Chimiche SpA ja Cementir SpA, joihin sovellettiin Terni-tariffia.

7 Säännöksistä uuden kansallisen energiasuunnitelman uudistamiseksi: institutionaaliset näkökohdat, vesivoimalaitokset ja voimalinjat, hiilivedyt ja maalämpöenergia, tuotanto omaan käyttöön ja verotukselliset säännökset 9.1.1991 annetulla lailla nro 9 (GURI nro 13, 16.1.1991, Supplemento ordinario, s. 3; jäljempänä laki nro 9/91) Italian tasavalta jatkoi vesivoiman tuotantoa koskevien voimassa olevien konsessiosopimusten (jäljempänä vesivoimakonsessiot), joiden nojalla julkisia vesivaroja sähköntuotantoon käyttävät yhtiöt toimivat, voimassaoloaikaa 31.12.2001 saakka.

8 Kyseisen lain 20 §:n 4 momentin mukaan Italian tasavalta jatkoi myös Terni-tariffin soveltamisaikaa 31.12.2001 saakka. Myös siitä säädettiin, että seuraavien kuuden vuoden aikana (2002–2007) entisille Terni-yhtiöille toimitetun subventoidun sähkön määrän piti vähentyä vaiheittain niin, että tariffiedun soveltamisesta luovuttaisiin vuoden 2007 loppuun mennessä.

9 Italian viranomaiset ilmoittivat laista nro 9/91 komissiolle, joka teki 6.8.1991 vastustamatta jättämistä koskevan päätöksen (valtiontukea NN 52/91 koskeva päätös).

10 Italian tasavalta jatkoi vesivoimakonsessioiden voimassaoloaikaa sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä annetusta direktiivistä 96/92/EY 16.3.1999 annetulla asetuksella (decreto legislativo) nro 79 (GURI nro 75, 31.3.1999, s. 8; jäljempänä asetus nro 79/99). Mainitun asetuksen 12 §:n 7 ja 8 momentissa säädettiin seuraavaa:

”7. Konsessioiden, jotka ovat päättyneet tai päättyvät viimeistään 31.12.2010, voimassaoloaikaa jatketaan mainittuun päivään saakka, ja kyseisten konsessioiden haltijat voivat jatkaa toimintaa ilman hallinnollista päätöstä ilmoittamalla siitä konsession myöntäneelle hallintoviranomaiselle 90 päivän kuluessa tämän asetuksen voimaantulosta – –.

8. Niihin konsessioihin, joiden voimassaoloaika päättyy 31.12.2010 jälkeen, sovelletaan konsession antamista koskevassa päätöksessä säädettyjä ehtoja voimassaoloajan päättymisestä.”

11 Italian tasavalta jatkoi Terni-tariffin soveltamisaikaa uudelleen vuoteen 2010 saakka taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen kehityksen toimintasuunnitelmaan liittyvistä kiireellisistä säännöksistä 14.3.2005 annetun asetuksen (decreto legislativo) nro 35 (GURI nro 62, 16.3.2005, s. 4), joka muutettiin 14.5.2005 annetuksi laiksi nro 80 (jäljempänä laki nro 80/05), 11 §:n 11 momentilla, ja säännöstä sovellettiin 1.1.2005 alkaen (jäljempänä riidanalainen toimi). Laissa nro 80/05 täsmennetään, että entisiin Terni-yhtiöihin sovelletaan vuoteen 2010 asti samoja toimitusmääriä (kolmelle yhtiölle yhteensä 926 GWh) ja hintoja (1,32 senttiä/kWh) kuin 31.12.2004. Hieman tämän jälkeen vesivoimakonsessioiden voimassaoloaikaa jatkettiin 23.12.2005 annetulla lailla nro 266 yleisesti vuoteen 2020 saakka.

12 Komissio sai toisen asian tutkinnan yhteydessä tiedon tästä jatkamistoimesta ja pyysi Italian viranomaisilta 23.12.2005 päivätyllä kirjeellä tietoja, jotka sille toimitettiin 24.2.2006 päivätyllä kirjeellä, jota seurasivat 2.3. ja 27.4.2006 päivätyt kirjeet.

13 Komissio ilmoitti Italian tasavallalle 19.7.2006 päivätyllä kirjeellä päätöksestään aloittaa EY 88 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu menettely. Tämä päätös julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä (EUVL C 214, s. 5), ja komissio kehotti ulkopuolisia, joita asia koskee, esittämään huomautuksensa kyseessä olevista toimenpiteistä.

14 Italian tasavalta esitti huomautuksensa 25.10.2006 päivätyllä kirjeellä ja toimitti lisätietoja 9.11. ja 7.12.2006 päivätyillä kirjeillä.

15 Komissio sai huomautuksia ulkopuolisilta, joita asia koskee, ja välitti ne Italian viranomaisille, jotta nämä saisivat mahdollisuuden reagoida. Italian tasavallan huomautukset toimitettiin komissiolle 22.12.2006 päivätyllä kirjeellä.

16 Komissio pyysi 20.2.2007 päivätyllä kirjeellä lisätietoja, jotka Italian viranomaiset toimittivat sille 16.4., 10.5. ja 14.5.2007 päivätyillä kirjeillä.

17 Komissio teki 20.11.2007 päätöksen valtiontuesta C 36/A/06 (ex NN 38/06), jota Italia myönsi yrityksille ThyssenKrupp, Cementir ja Nuova Terni Industrie Chimiche (EUVL 2008, L 144, s. 37; jäljempänä riidanalainen päätös).

18 Riidanalaisen päätöksen 163 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Komissio toteaa, että [Italian tasavalta] on sääntöjenvastaisesti, EY:n perustamissopimuksen 88 artiklan 3 kohtaa rikkoen, pannut täytäntöön laiksi [nro 80/05] muutetun asetuksen nro 35/2005 11 §:n 11 momentin, jolla kolmeen entiseen Terni-yhtiöön sovellettavaa alennettua sähkötariffia muutetaan ja sen voimassaoloa jatketaan vuoteen 2010. Komissio katsoo, että kyseiseen toimenpiteeseen, joka on puhtaasti toimintatukea, ei voida soveltaa mitään EY:n perustamissopimuksessa määrätyistä poikkeuksista, joten se ei sovellu yhteismarkkinoille. Siksi kyseisen toimenpiteen osia, joita ei ole vielä myönnetty tai maksettu, ei saada panna täytäntöön ja jo myönnetty tuki on perittävä takaisin. Summat, joihin tuensaajilla olisi vuosina 2005, 2006 ja 2007 ollut lain [nro 9/91] nojalla oikeus, voidaan vähentää takaisin perittävästä kokonaissummasta.”

19 Riidanalaisen päätöksen päätösosa sisältää seuraavat säännökset:

”*1 artikla*

1. Valtiontuki, jonka [Italian tasavalta] on pannut täytäntöön ThyssenKruppin, Cementirin ja Nuova Terni Industrie Chimichen hyväksi, ei sovellu yhteismarkkinoille.

2. Samaten valtiontuki, jota [Italian tasavalta] on myöntänyt mutta ei vielä maksanut ThyssenKruppille, Cementirille ja Nuova Terni Industrie Chimichelle, on yhteismarkkinoille soveltumaton, eikä sitä saa panna täytäntöön.

2 artikla

1. [Italian tasavallan] on perittävä 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tuki tuensaajilta takaisin.

– –”

Asian käsittelyn vaiheet ja asianosaisten vaatimukset

20 Italian tasavalta nosti nyt käsiteltävänä olevan kanteen unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 31.1.2008 toimittamallaan kannekirjelmällä.

21 Se vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin kumoaa riidanalaisen päätöksen.

22 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– hylkää kanteen

– velvoittaa Italian tasavallan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

23 Italian tasavalta vetoaa kolmeen kanneperusteeseen, joista ensimmäinen koskee EY 87 artiklan 1 kohdan ja EY 88 artiklan 3 kohdan virheellistä soveltamista sillä perusteella, että riidanalaisella toimella oli korvauksen luonne, toinen näiden samojen määräysten virheellistä soveltamista sillä perusteella, ettei riidanalaisesta toimesta seurannut julkisten voimavarojen siirtämistä, ja kolmas olennaisten menettelymääräysten rikkomista sekä kontradiktorisen periaatteen ja luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista.

24 Italian tasavalta luopui istunnossa kuitenkin nimenomaisesti toisesta kanneperusteestaan, minkä unionin yleinen tuomioistuin kirjasi istunnon pöytäkirjaan. Unionin yleinen tuomioistuin tutkii siten ainoastaan ensimmäisen ja kolmannen kanneperusteen.

Riidanalaisen toimen korvausluonnetta koskeva kanneperuste

Asianosaisten lausumat

25 Italian tasavalta väittää, että komissio luokitteli riidanalaisen toimen virheellisesti valtiontueksi ja siten katsoi, että mainitusta toimesta olisi pitänyt ilmoittaa sille.

26 Se esittää, että voimavarojen myöntäminen, joka on korvausta yleisen edun nimissä kärsitystä omaisuuden menetyksestä, ei ole taloudellinen etu, jos se ei ylitä perusteettomasti korvausta, jonka kyseinen taho olisi saanut vastikkeena – samasta omaisuuden menetyksestä – markkinataloudessa toimivalta yksityiseltä sijoittajalta.

27 Komission päätelmä, jonka mukaan riidanalaisella toimella annettiin entisille Terni-yhtiöille etu, perustuu Ternin vuonna 1962 kärsimän pakkolunastuksen kohdetta koskevaan virheelliseen lähestymistapaan. Tämä pakkolunastaminen ei koskenut ainoastaan aineellista omaisuutta vaan myös oikeutta tuottaa sähköenergiaa, joka oli lain nro 1643/62 voimaantuloaikaan voimassa olleiden vesivoimakonsessioiden sisältö.

28 Tässä tilanteessa oli Italian tasavallan mukaan olennaista ottaa huomioon konsession arvo, jota oli tarkasteltava itsenäisenä, yrityksen omaisuuteen kuuluvana aineettomana omaisuutena ja joka määräytyi konsession voimassaoloajan perusteella. Tästä syystä on väärin väittää, kuten komissio tekee, että esillä olevassa asiassa ongelma koskisi korvauksen suorittamista Ternille ”pakkolunastetun omaisuuden markkina-arvon mukaan” sen periaatteen mukaisesti, että omaisuuden pakkolunastamisen vuoksi suoritettava korvaus oli määritettävä siten, että otetaan huomioon tämän omaisuuden arvo pakkolunastamishetkellä.

29 Näin määritetystä Ternin kärsimän pakkolunastuksen kohteesta seurasi siten Italian tasavallan mukaan se, että Italian viranomaiset ottivat käyttöön korvaamistavan, jonka mukaan korvauksen arvo oli suorassa suhteessa konsession kestoon. Tariffijärjestelmän soveltamisaika oli siten määritetty vastaamaan konsession jäljellä olevaa kestoa eli sitä sovellettiin 31.12.1992 saakka.

30 Italian tasavalta esittää, että tämä välitön yhteys Terni-tariffin, jonka oli tarkoitus toimia niin, että Terni kantaa vastaavansuuruiset energiakustannukset kuin jos se olisi voinut säilyttää oikeuden tuottaa energiaa, soveltamisajan ja konsessioiden voimassaoloajan välillä antoi molemmille osapuolille turvaa ylikorvaamista tai alikorvaamista vastaan. Tämä välitön yhteys oli korvauksesta asianosaisten välillä tehdyn sopimuksen keskeinen osa, kuten komissio riidanalaisessa päätöksessä esittää, sillä se takasi sopimuksen taloudellisen tasapainon.

31 Komissio piti riidanalaisessa päätöksessä tätä korvausjärjestelmää hyväksyttävänä ja esitti olennaisen kysymyksen siitä, voidaanko tariffijärjestelmän soveltamisajan jatkamisia pitää korvauksen osana.

32 Italian tasavalta esittää tältä osin, että korvauksen täydentäminen ei perustu sähkömarkkinoiden toiminnan tuloksena syntyneisiin olosuhteisiin, joiden muutokset kuuluivat korvauksesta tehdyssä sopimuksessa ennakoituun tavanomaiseen vaihteluun. Kaksi jatkamista, joista päätettiin vuosina 1991 ja 2005, olivat todellisuudessa perusteltuja sen vuoksi, että myöhemmillä lainsäännöksillä, jotka eivät olleet ennakoitavissa silloin, kun sopimus pakkolunastuskorvauksesta tehtiin, oli jatkettu omaan käyttöön tuottajien konsessioiden voimassaoloaikaa.

33 Ternin kärsimän pakkolunastamisen poikkeuksellinen luonne edellytti, että sen osalta pyritään saavuttamaan tilanne, joka on mahdollisimman lähellä sitä tilannetta, jossa se olisi ilman tällaista pakkolunastamista, minkä vuoksi Terniä pidettiin Italian viranomaisten käyttöön ottaman korvaustavan yhteydessä ”virtuaalisena omaan käyttöön tuottajana”. Italian tasavalta esittää, että tällaisessa tilanteessa ratkaisevaa ei ole sen tutkiminen, onko Terniä varten laaditun korvaamisjärjestelmän ja muiden omaan käyttöön tuottajien konsessioiden välillä yhteys vaan pikemminkin sen tutkiminen, olisiko keston jatkamisesta annettuja lakeja sovellettu Terniin, ellei sen omaisuutta olisi pakkolunastettu.

34 Ei ole epäilystä siitä, etteivätkö konsessioiden kestosta annetut lainsäännökset olisi koskeneet myös Ternin konsessioita, jos tämä yhtiö olisi saanut pitää ne hallussaan. Se, että entisiä Terni-yhtiöitä olisi estetty hyötymästä Terni-tariffin soveltamisajan jatkamisen muodossa näistä jatkamisista, olisi saattanut kyseenalaiseksi niiden aseman ”virtuaalisina omaan käyttöön tuottajina”, joka näiden yhtiöiden kohdalla oli myös komission mielestä perusteltua säilyttää.

35 Niinpä kaksi vuosina 1991 ja 2005 suoritettua voimassaoloajan jatkamista eivät suinkaan merkinneet alkuperäisten toimenpiteiden sisällön muuttamista vaan olivat Italian tasavallan mukaan nimenomaan tämän sisällön ja sen jäsenvaltioiden sopimusoikeuden yhteisen periaatteen soveltamista, jonka mukaan jatkuvissa oikeudellisissa suhteissa voidaan ottaa huomioon sopimussuhteen tasapainon vaihtelut, jotka eivät johdu sopimusosapuolten sopimuksentekohetkellä ottaman tavanomaisen riskin toteutumisesta vaan ovat seurausta myöhemmistä tapahtumista, joihin ei ollut varauduttu ja jotka eivät olleet ennakoitavissa sopimuksentekohetkellä.

36 Italian tasavalta viittaa sopimusoikeudelliseen lojaliteettiperiaatteeseen ja kohtuusperiaatteeseen ja lisää, että edellä 35 kohdassa mainittu periaate on sisällytetty ”hardship-ehdoksi” kutsuttuun sopimusehtoon, joka sisältyy kansainvälisiä kaupallisia sopimuksia koskeviin periaatteisiin sekä eurooppalaisen sopimusoikeuden periaatteisiin. Se katsoo, että näiden periaatteiden soveltamisedellytykset täyttyvät esillä olevassa asiassa.

37 Italian tasavalta väittää, että komission väite, jonka mukaan Terni olisi voinut riitauttaa korvaustavan, jos se olisi pitänyt sitä soveltumattomana, ei ole merkityksellinen. Asetuksen nro 1165/63 antamisen aikaan Ternillä olisi ollut syytä valittaa vain, jos Terni-tariffin soveltamisajan kesto olisi määritetty lyhyemmäksi kuin konsessioiden voimassaoloaika, jonka oli tuolloin määrä päättyä 31.12.1992, joka oli myös Terni-tariffin soveltamisajan päättymispäivä. Italian tasavalta lisää, että sen jälkeen kun myönnetään, että Terni-tariffin soveltamisajan päättymispäivää ei määritetty sen kokonaisvoiton laskennan perusteella, jonka Terni olisi voinut saada tuohon päivään mennessä, vaan ainoastaan asettamalla Terni-tariffin soveltamisaika samaksi kuin konsessioiden, on todettava, että Ternillä ei ollut syytä moittia korvaamistapaa, koska

sen soveltamisesta oli määrä seurata mainitun tariffin soveltamisajan automaattinen jatkaminen konsessioiden voimassaoloajan jatkamista vastaavasti.

38 Siitä komission Terni-tariffin soveltamisajan jatkamisesta annettujen säännösten todellista tavoitetta koskevasta epäilystä, jonka mukaan niillä oli tarkoitus täydentää alkuperäistä korvausta jatkamalla soveltamisaikaa ainakin virtuaalisesti, Italian tasavalta väittää, että toimenpiteen luokittelemisessa valtiontueksi on otettava huomioon vain sen todelliset tai mahdolliset vaikutukset ja että jos on riidatonta, että entisillä Terni-yhtiöillä oli oikeus Terni-tariffin soveltamisajan jatkamiseen, jolla asianmukaisesti täydennetään alkuperäistä korvausta, toimenpidettä, jolla mainittu soveltamisajan jatkaminen myönnetään, ei voida pitää valtiontukena, riippumatta kansallisen lainsäätäjän sillä tavoittelemista päämääristä.

39 Italian tasavalta esittää, että riidanalaisella toimella oli tarkoitus säilyttää järjestelmän, jonka soveltamisen oli määrä jatkua tulevaisuudessa, taloudellinen ajanmukaisuus ja että toimella estettiin sopimuksen keskeisten ehtojen muuttuminen eikä siis annettu mitään asiatonta etua entisille Terni-yhtiöille vaan päinvastoin vältettiin se, että ne olisivat kärsineet epäoikeudenmukaista vahinkoa.

40 Komissio väittää vastauksenaan, että Italian tasavallan kanneperuste on hylättävä sillä perusteella, että se perustuu virheelliseen lähtökohtaan.

41 Komission mukaan Italian tasavalta ei näytä tietävän, että asetuksen nro 1165/63 6 §:ssä säädettiin sähkön toimittamisesta alemmalla tariffilla 31.12.1992 saakka korvauksena Ternin laitosten siirtämisestä ENEL:lle. Tämän säännöksen sanamuodosta ilmenee selvästi, että Terni-tariffi myönnettiin korvauksena pakkolunastushetkellä

lopullisesti määritetyksi määräajaksi ja että tämä määräaika asetettiin luultavasti siten, että otettiin huomioon Ternin vesivoimakonsession jäljellä oleva kesto, joka oli keskeinen seikka pakkolunastetun konsession arvon määrittämisessä.

42 Komissio väittää, että asetuksessa nro 1165/63 tai laissa nro 9/91 ei mitenkään sidottu Terni-tariffin soveltamisajan jatkamista muiden omaan käyttöön tuottajien, joiden omaisuutta ei pakkolunastettu, vesivoimakonsessioiden kestoon. Ei ole mitään syytä katsoa, että vuonna 2005 myönnetty mainitun tariffin soveltamisajan jatkaminen riidanalaisella toimella olisi ollut erityisesti sidoksissa asetuksella nro 79/99 kuusi vuotta aikaisemmin myönnettyyn konsession soveltamisajan jatkamiseen. Päinvastoin laista nro 80/05 ilmenee selvästi, että alennettujen tariffien, mukaan lukien Terni-tariffi, jatkaminen myönnettiin yleisesti ”kyseisten yritysten tuotannon kehittämisen ja uudelleenjärjestelyjen mahdollistamiseksi”.

43 Komissio esittää, että jos asetuksessa nro 1165/63 olisi säädetty Terni-tariffin soveltamisajan automaattisesta pidentämisestä, jos muiden omaan käyttöön tuottajien konsessioiden voimassaoloaikaa jatketaan, se olisi ollut vastoin periaatetta, jonka mukaan omaisuuden (mukaan lukien konsession kaltainen aineeton omaisuus) pakkolunastamisen perusteella suoritettavan korvauksen määrittämisessä on otettava huomioon omaisuuden arvo pakkolunastushetkellä.

44 Oli lisäksi väärin väittää, kuten Italian tasavalta tekee, että ”entiset Terni-yhtiöt saattoivat vaatia Terni-tariffin soveltamisajan jatkamista alkuperäisen korvauksen asianmukaisena täydennyksenä”. Komissio esittää, että Italian viranomaiset näyttävät näin väittävän, että entisillä Terni-yhtiöillä oli ”oikeus” Terni-tariffin soveltamisajan jatkamiseen yksin sillä perusteella, että ne olisivat hyötyneet vesivoimakonsessioiden jatkamisesta, jos niiden omaisuutta ei olisi pakkolunastettu.

45 Komission mukaan entiset Terni-yhtiöt eivät voineet kuitenkaan vedota mihinkään soveltamisajan jatkamista koskevaan ”oikeuteen” asetuksen nro 1165/63, jossa säädettiin sähkön toimittamisesta alennetulla tariffilla 31.12.1992 saakka ilman mahdollisuutta pidentää tätä määräaikaa, perusteella. Terni-tariffin soveltamisajan jatkamista koskevan ”oikeuden” puuttuminen ilmenee myös siitä, että Italian viranomaiset myönsivät lailla nro 9/91 ja riidanalaisella toimella suoritetut jatkamiset yksipuolisesti osana lainsäädäntötoiminnalle ominaisen laajan harkintavallan käyttöä.

46 Perusteettomia ovat komission mukaan myös väitteet, joiden mukaan Terni-tariffin soveltamisajan muuttaminen perustui myöhempien sopimussuoritusten kohtuuttomia kustannuksia koskeviin yksityisoikeudellisiin normeihin, koska mainittuja normeja ei sovelleta yleisen edun perusteella tehtyyn pakkolunastukseen. Komissio esittää myös, että vaikka pakkolunastaminen voitaisiin rinnastaa tavanomaiseen sopimussuhteeseen liittyvään tapahtumaan, Ternin velvollisuus siirtää vesivoimakonsessio ja siihen liittyvät laitokset ENEL:lle on luokiteltava ”välittömäksi” suoritukseksi eikä jatkuvaksi suoritukseksi, joka voisi muodostua kustannuksiltaan kohtuuttomaksi tietyn ajan kuluessa. Vesivoimakonsessioiden voimassaoloajan jatkamista ei lisäksi voida luonnehtia ”poikkeukselliseksi” eikä ”ennalta-arvaamattomaksi” tapahtumaksi.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

47 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan toimenpiteen luokitteleminen perustamissopimuksen 87 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi tueksi edellyttää, että kaikki kyseisessä määräyksessä tarkoitetut edellytykset täyttyvät (ks. asia C-142/87, Belgia v. komissio, ns. Tubemeuse-tapaus, tuomio 21.3.1990, Kok., s. I-959, Kok. Ep. X, s. 387, 25 kohta ja yhdistetyt asiat C-341/06 P ja C-342/06 P, Chronopost ja La Poste v. Ufex ym., tuomio 1.7.2008, Kok., s. I-4777, 121 kohta).

48 Ensinnäkin kyseessä on oltava valtion toimenpide tai valtion varoilla toteutettu toimenpide. Kyseisen toimenpiteen on toiseksi oltava omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Kolmanneksi toimenpiteellä on annettava etua sille, joka on toimenpiteen kohteena. Neljänneksi toimenpiteen on vääristettävä tai uhattava vääristää kilpailua (asia C-451/03, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, tuomio 30.3.2006, Kok., s. I-2941, 56 kohta ja edellä 47 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Chronopost ja La Poste v. Ufex ym., tuomion 122 kohta).

49 On huomattava, että EY 87 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja etuja ovat toimenpiteet, jotka eri tavoin alentavat yrityksen vastattavaksi tavallisesti kuuluvia kustannuksia ja ovat siten avustusten kaltaisia (asia C-256/97, DM Transport, tuomio 29.6.1999, Kok., s. I-3913, 19 kohta ja asia C-276/02, Espanja v. komissio, tuomio 14.9.2004, Kok., s. I-8091, 24 kohta), kuten erityisesti tavaroiden tai palveluiden tarjoaminen tavallista edullisemmin ehdoin (ks. asia T-274/01, Valmont v. komissio, tuomio 16.9.2004, Kok., s. II-3145, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

50 Italian tasavalta väittää, että riidanalaista toimenpidettä ei voida luokitella valtiontueksi, koska edellytys edun antamisesta sille, joka on toimenpiteen kohteena, ei täyttynyt, koska mainitulla toimenpiteellä oli ainoastaan korvauksen luonne.

51 On riidatonta, että tietyt yrityksille myönnettyjen korvausten muodot eivät ole valtiontukea.

52 Niinpä yhdistetyissä asioissa 106/87–120/87, Asteris ym., 27.9.1988 annetussa tuomiossa (Kok., s. 5515, Kok. Ep. IX, s. 725, 23 ja 24 kohta) on täsmennetty, että viranomaisen toteuttamina, tiettyjä yrityksiä tai tiettyjä tuotteita suosivina toimenpiteinä annettu julkinen tuki poikkeaa oikeudelliselta luonteeltaan perustavalla tavalla vahingonkorvauksista, joita kansalliset viranomaiset voidaan mahdollisesti velvoittaa

maksamaan yksityisille näille aiheuttamansa vahingon korvaamiseksi ja jotka eivät siis ole EY 87 ja 88 artiklassa tarkoitettuja tukia.

53 Oikeuskäytännön mukaan myöskään julkisiin tukiin, jotka myönnetään sellaisille yrityksille, joiden tehtäväksi on nimenomaisesti annettu julkisen palvelun velvoitteiden täyttäminen, ja joiden tarkoituksena on korvata kyseisten velvoitteiden täyttämisestä aiheutuneet kustannukset ja jotka vastaavat tiettyjä edellytyksiä, ei sovelleta EY 87 artiklan 1 kohtaa (asia C-280/00, Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, tuomio 24.7.2003, Kok., s. I-7747, 94 kohta).

54 Komissio esittää, että valtion myöntämä korvaus omaisuuden pakkolunastamisesta ei yleensä ole valtiontukea (riidanalaisen päätöksen 70 perustelukappale).

55 Riidanalaisen toimenpiteen sisältönä on ensimmäisen toimenpiteen, jolla Ternille vuonna 1962 myönnettiin sähköntoimituksessa sovellettava alennettu tariffi korvauksena sen vesivoimatoimialan kansallistamisen vuoksi, jatkaminen.

56 Lain nro 1165/63 6 §:ssä, jossa tämä korvaus määritellään, säädetään seuraavaa:

”ENEL toimittaa joka vuosi Ternille – – sähköenergiaa sen vuonna 1961 – – muihin kuin lain nro 1643[/62] 1 §:ssä tarkoitettuihin toimintoihin käyttämää sähköenergian määrää vastaavan 1 025 000 000 (miljardi kaksikymmentäviisimiljoonaa) kWh, jonka teho on 170 000 (sataseitsemänkymmentätuhatta) kW, ja lisäksi lain nro 1643[/62] voimaan tullessa käynnissä olleita toimintoja varten 595 000 000

(viisisataayhdeksänkymmentäviisimiljoonaa) kWh, jonka teho on 100 000 (satatuhatta) kW. Mainitut toimitukset on tehtävä 31.12.1992 saakka osapuolten yhteisellä sopimuksella määritettäviin Ternin toimipaikoissa sijaitseviin toimituspisteisiin."

57 Tämä kiinteä sähköenergian määrä piti toimittaa alennetulla tariffilla, jonka määrittämisestä säädettiin lain nro 1165/63 7 §:ssä seuraavaa:

"Vuosittaisen 1 025 000 000 kWh:n – – toimituksen osalta toimitushinta kilowattituntia kohti määritetään Ternin sähköntuotanto-osan muilla toimialoilla toimiville saman yhtiön toimipaikoille vuosien 1959 ja 1961 välisenä aikana suorittamassa sähkönjakelussa käyttämien keskimääräisten sisäisten siirtohintojen perusteella.

Vuosittaisen 1 025 000 000 kWh:n määrän korkeintaan 595 000 000 kWh:lla vuodessa ylittävän Ternin energiankulutuksen osalta edellisessä momentissa tarkoitettua hintaa korotetaan 0,45 [Italian] liiralla kilowattituntia kohti."

58 Terniin kohdistunut toimi oli siten kolmen tekijän eli sähkön määrän, sen hinnan ja etuusjärjestelmän soveltamisajan summa.

59 Komissio katsoo, että alkuperäinen toimi oli tarkoitukseensa soveltuva korvaus eikä Terni-tariffi tuottanut toimen kohteena olleille mitään etua koko mainitulle toimelle säädetyn keston aikana eli vuoteen 1992 saakka. Komissio viittaa lain nro 1165/63 6 §:n sanamuodon mukaiseen lukemistapaan ja mainitulle tariffille selvästi määritettyyn 30 vuoden soveltamisaikaan ja katsoo, että sen soveltamisajan jatkamista ei voida pitää pakkolunastuskorvaukseen kuuluvana osana, ja päättelee vielä, että lain nro 80/05 11 §:n 11 momentin säännöksillä 1.1.2005 alkaen myönnetty tariffi on EY 87 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu valtiontuki (riidanalaisen päätöksen 78, 79, 94 ja 117 perustelukappale).

60 Italian tasavalta väittää, että riidanalainen päätös perustui komission virheelliseen arviointiin Ternin kansallistamista koskevassa säännöstössä säädetyn korvaustoimenpiteen todellisesta luonteesta. Tällä säännöstöllä oli tavoitteena korvata Ternille sen vuonna 1962 kärsimä pakkolunastaminen, joka oli poikkeus omaan käyttöön tuottajia koskevassa järjestelmässä ja joka koski paitsi useita laitoksia myös vesivoimakonsessioon perustuvaa oikeutta tuottaa energiaa.

61 Italian tasavallan mukaan tämä tilanne selittää sen, että kansallinen lainsäätäjä otti käyttöön erityisen korvaamistavan, jolla mahdollistettiin se, että Terni saisi tietyn ajan, jonka määrittämisessä otetaan huomioon konsession voimassaoloaika, energiaa samanlaisilla taloudellisilla ehdoilla kuin ne, jotka olisivat vallinneet ilman kansallistamista.

62 Se esittää ensinnäkin, että kun kansallinen lainsäätäjä sääti Terni-tariffin soveltamisajan päättymispäiväksi 31.12.1992, se päätti kytkeä mainitun tariffin soveltamisajan niiden omaan käyttöön tuottajien, joiden omaisuutta ei pakkolunastettu, vesivoimakonsessioiden voimassaoloaikaan ja loi näin välittömän yhteyden näiden kahden seikan välille. Se esittää, että kaksi Terni-tariffin soveltamisajan jatkamista olivat perusteltuja, koska omaan käyttöön tuottajien konsessioita oli jatkettu lainsäännöksillä, joita ei varmuudella voitu ennakoida silloin, kun alkuperäinen korvaus määritettiin, ja koska tämä jatkaminen oli Ternille kuuluvaan korvaukseen vaikuttava peruste. Nämä

kaksi jatkamistoimenpidettä eivät suinkaan merkinneet alkuperäisen korvaamistavan johtoajatuksen muuttamista vaan nimenomaan sen soveltamista.

63 On kuitenkin korostettava, että käsiteltävänä oleva asia liittyy Italian sähköalan kansallistamiseen, joka perustuu Italian perustuslain 43 §:ään ja jonka täytäntöönpanossa käytetty oikeudellinen väline oli laki nro 1643/62, jota täydennettiin asetuksella nro 1165/63.

64 Kyseessä olevan kansallistamisen ymmärtämiseksi kaikilta osiltaan, mukaan lukien valtion yksipuolisesti päättämän omaisuudensiirron tapauksessa oikeudellisesti edellytettävä korvaus, on siten tutustuttava mainittuihin säädöksiin.

65 Asetuksen nro 1165/63 6 §:n yksiselitteisen sanamuodon mukaan Terni-tariffi myönnettiin korvauksena määrätyksi ajaksi ilman mahdollisuutta jatkaa soveltamisaikaa. Niinpä mainitussa säännöksessä säädetään, että sähköntoimitukset Ternille ”tapahtuvat 31.12.1992 saakka”; täsmällisen päivämäärän mainitseminen sulkee ennakkoon pois kaikenlaisten tämän säännöksen ajallista soveltamisalaa koskevien tulkintavaikeuksien mahdollisuuden.

66 Lisäksi Italian tasavalta ei vetoa mihinkään lain nro 1643/62 tai asetuksen nro 1165/63 säännökseen, jossa säädettäisiin Terni-tariffin voimassaoloajan muuttamisesta siten, että tätä kestoa voitaisiin jatkaa säädetyn voimassaolon päättymispäivän yli. Sitä vastoin on huomattava, että kansallinen lainsäätäjä on asetuksen nro 1165/63 8 §:ssä nimenomaisesti säätänyt mahdollisuudesta tarkistaa Ternille toimitettavan sähkön hintaa.

67 Italian tasavalta korostaa, että kansallinen lainsäätäjä otti omaan käyttöön tuottajien vesivoimakonsessioiden voimassaoloajan päättymisajankohdan huomioon kansallistamisen aikaan, kun se sisällytti asetukseen nro 1165/63 päivämäärän 31.12.1992, ja väittää, että mahdollisuutta Terni-tariffin voimassaoloajan tarkistamiseen konsessioiden voimassaoloaikaa vastaavasti koskevan nimenomaisen säännöksen puuttuminen selittyy sillä, että konsessioiden uudistaminen oli samalle lainsäätäjälle samana aikana ”varmuudella ennalta-arvaamaton” tapahtuma.

68 On huomattava, että jo konsessioiden voimassaoloajan alkuperäiseen asettamiseen liittyi kysymys näiden konsessioiden tulevaisuudesta niiden voimassaoloajan päättymisen jälkeen, ja niiden jatkaminen lainmuutoksella toteutettavalla voimassaoloajan pidentämisellä tai kilpailuttamisen vuoksi oli ennakoitavissa oleva tilanne eikä ”varmuudella ennalta-arvaamaton” tapahtuma. Asiakirja-aineistosta ilmenee, että nimenomaisen säännöksen, jolla säädettäisiin mahdollisuudesta muuttaa Terni-tariffin soveltamisaikaa, puuttuminen kansallisesta lainsäädännöstä on vain seuraus lainsäätäjän valinnasta suorittaa Ternille korvaus kansallistamisen aikaan lopullisesti asetettua ja tarkkaan määritettyä ajanjaksoa koskevan alennetun sähkötariffin avulla.

69 Lisäksi lakia nro 1643/62 ja asetusta nro 1165/63 myöhempi vesivoimakonsessioiden jatkamista koskeva lainsäädäntö puhuu sitä Italian tasavallan ehdottamaa näiden säädösten lukemistapaa vastaan, jonka mukaan Terni-tariffin soveltamisaika kytkettiin mainituissa säädöksissä dynaamisella ja implisiittisellä viittauksella omaan käyttöön tuottajien vesivoimakonsessioiden voimassaoloaikaan siten, että näiden konsessioiden jatkamisesta seuraa automaattisesti mainitun tariffin soveltamisajan jatkaminen.

70 Tämän tulkinnan esteenä on jo se, että Terni-tariffin soveltamisajan jatkaminen ei tapahtunut automaattisesti vaan vaati lainsäädäntötoimia asetuksessa nro 1165/63 alun perin säädetyn korvauksen muuttamiseksi.

71 Terni-tariffin soveltamisajan ensimmäinen jatkaminen tapahtui lain nro 9/91 20 §:n 4 momentilla, jolla jatkettiin myös silloisia vesivoimakonsessioita vuoteen 2001 saakka. Tällä lailla ei voida katsoa vain jatketun Terni-tariffin soveltamisaikaa ja omaan käyttöön tuottajien vesivoimakonsessioiden voimassaoloaikaa yhtäaikaisesti vuoteen 2001 saakka, sillä sen kohde oli kaksiosainen, eli sillä paitsi jatketaan Terni-tariffin soveltamisaikaa myös säädetään siitä luopumisesta vuoden 2007 jälkeen (ks. riidanalaisen päätöksen 19 perustelukappale) eli silloisten vesivoimakonsessioiden voimassaoloajan päättymisen jälkeen ja siitä itsenäisesti. Nämä kaksi osaa ovat erottamattomat ja ilmentävät todellisuudessa mainitun tariffin soveltamisaikaa koskevan kysymyksen riippumattomuutta omaan käyttöön tuottajien tilanteesta.

72 Entisten Terni-yhtiöiden ja omaan käyttöön tuottajien aseman eriyttämisen vahvistaa se, että Italian viranomaiset toimivat vuonna 1999 ainoastaan silloisten vesivoimakonsessioiden uudistamiseksi vuoteen 2010 saakka.

73 Terni-tariffin voimassaoloajan toinen jatkaminen tapahtui lain nro 80/05 11 §:n 11 momentilla, jossa säädetään seuraavaa:

”Kyseisten yritysten tuotannon kehittämiseksi ja järjestämiseksi uudelleen 18.2.2003 annetun lain nro 25, sellaisena kuin se on muutettu muutettuna – – 17.4.2003 annetuksi laiksi nro 83, 1 §:n 1 momentin c kohdassa tarkoitettujen edullisempien tariffiehtojen soveltamista jatketaan vuoden 2010 loppuun saakka 31.12.2004 sovellettujen tariffiehtojen mukaisesti.”

74 Mainitussa säännöksessä ei edes viitata vesivoimakonsessioihin, eikä se sisällä mitään mainintaa, jonka perusteella voitaisiin ajatella, että lainsäätäjällä oli tarkoitus sitoa Terni-tariffin soveltamisaika mainittujen konsessioiden voimassaoloaikaan.

75 Samasta säännöksestä ilmenee sen sijaan, että Terni-tariffi on vain yksi edullisemmista tariffiehdoista, joiden jatkamisella pyritään mahdollistamaan ”kyseisten yritysten tuotannon kehittäminen ja järjestäminen uudelleen”. Riidanalaisen päätöksen 67 perustelukappaleessa, joka kuuluu siihen osaan päätöstä, jossa esitetään yhteenveto Italian viranomaisten muodollisen tutkintamenettelyn aikana esittämistä huomautuksista, on täsmennetty, että mainitut viranomaiset ovat ehdottomasti sitä mieltä, että ”lain nro 80/2005 11 §:n 11 momentissa säädetty kiistelty tariffin voimassaolon jatkaminen liittyy mittavaan investointiohjelmaan, jota ThyssenKrupp toteuttaa Terni-Narnin teollisuusalueella”, ja että ”alueella luodaan toimintasuunnitelman perusteella uutta sähköntuotantokapasiteettia”. Se huomauttaa, että ”tariffin on näin ollen tarkoitus olla tilapäisratkaisu, joka on voimassa siihen asti, kunnes tuotantokapasiteetti on käytettävissä, ja tariffin poistaminen vaarantaisi käynnissä olevat investoinnit”.

76 Kuten ”poliittista syytä voimassaolon jatkamiseen toisen kerran” koskevassa riidanalaisen päätöksen 61 perustelukappaleessa mainitaan, Italian viranomaiset ovat todenneet, että

> ”tariffi on välttämätön niin kauan kuin sähkön tuotantoa ja kuljetuksia koskevat infrastruktuurihankkeet ovat kesken. Tariffin avulla näitä Italiassa toimivia energiavaltaisia yrityksiä voitaisiin kohdella samalla tavoin kuin niiden [Euroopan unionissa] toimivia kilpailijoita, joihin myös sovelletaan alennettuja energiahintoja (tariffien tai sopimusten perusteella). Jos tariffi poistettaisiin, kyseiset yhtiöt siirtäisivät toimintansa [unionin] ulkopuolelle. Tästä seuraisi väistämättä teollisuuskriisi, ja kyseisillä alueilla menetettäisiin runsaasti työpaikkoja. Tariffin voimassaolon jatkaminen on kuitenkin [Italian tasavallan] mukaan tilapäisratkaisu”.

77 Kyse ei siis ole toimenpiteestä, joka merkitsee Ternin sen vesivoimatoimialan vuonna 1962 tapahtuneen kansallistamisen vuoksi saaman korvauksen lainmukaista jatkamista.

78 Toiseksi Italian tasavalta on sen jälkeen kun se on vastauskirjelmässään täsmentänyt, että tariffijärjestelmän soveltamisaika oli sidottu Ternin konsession ”jäljellä olevaan” kestoon, esittänyt, että ”keskeistä ei ole tutkia sitä, oliko Terniä varten säädetyn korvaamistavan ja muiden omaan käyttöön tuottajien konsessioiden välillä yhteys, vaan pikemminkin tutkia, olisiko lakeja voimassaolon jatkamisesta sovellettu Terniin, jos sen laitokset ja konsessio olisi sovelletun yleissäännön mukaisesti jätetty pakkolunastamatta”.

79 Sen mukaan ei ole epäilystä siitä, että jatkamista koskevia säännöksiä (eli lain nro 9/91 24 §:ää ja asetuksen nro 79/99 12 §:n 7 momenttia) olisi sovellettu myös Ternin konsessioihin, ”jos ne olisivat säilyneet tällä yhtiöllä”, ja on selvää, että se, että entisiltä Terni-yhtiöiltä olisi viety mahdollisuus hyötyä näistä jatkamisista, olisi lakkauttanut virtuaalisen omaan käyttöön tuottajan aseman, joka näiden yhtiöiden kohdalla oli jopa komission mukaan perusteltua säilyttää.

80 On kuitenkin todettava, että näillä Italian tasavallan esittämillä perusteluilla pyritään antamaan asetuksen nro 1165/63 6 §:ssä säädetystä korvaustavasta tulkinta, joka perustuu periaatteeseen, joka ei ota huomioon asian taustalla olevaa pakkolunastustilannetta ja keskustelua mainitun korvaustavan soveltamisalan laajuudesta.

81 On mahdollista, että Ternin konsessio olisi muiden omaan käyttöön tuottajien konsessioiden tapaan uudistettu, ellei Ternin vesivoimatoimialaa olisi kansallistettu. On myös mahdollista, että tällaisessa tilanteessa ei tarvitsisi pohtia kysymystä korvauksen suorittamisesta Ternille alennetun sähkötariffin avulla.

82 Kyse on kuitenkin täysin hypoteettisista perusteluista, joilla pyritään kiertämään asetuksen nro 1165/63 6 §:ssä Terni-tariffin soveltamiselle hyvin selkeästi säädetyn ajallisen rajoituksen muodostama este, ja ne on siten hylättävä.

83 Italian tasavalta korostaa myös, että komissio epäilee, että Terni-tariffin soveltamisajan jatkamisesta annetuilla säännöksillä olisi ollut tavoitteena täydentää asetuksen nro 1165/63 6 §:ssä alun perin säädettyä korvausta, kun taas oikeuskäytännön mukaan toimenpiteen luokitteleminen valtiontueksi edellyttää ainoastaan sen todellisten tai mahdollisten vaikutusten arviointia.

84 On kuitenkin huomattava, että komissio ilmoitti riidanalaisen päätöksen 99 perustelukappaleessa selkeästi, että epäilemättä sähkön toimittaminen tavallisesti sovellettavaa tariffia alempaan hintaan on selvä etu tuensaajille, joiden tuotantokustannukset tästä syystä alenevat ja kilpailuasema vahvistuu.

85 Riidanalaisen toimenpiteen todellista tavoitetta koskeva maininta liittyy keskusteluun asetuksen nro 1165/63 6 §:ssä säädetyn korvaustavan täsmällisestä ulottuvuudesta, ja tässä yhteydessä Italian tasavalta väittää, että tämä toimenpide merkitsi Ternin sen vesivoimatoimialan vuonna 1962 tapahtuneen kansallistamisen seurauksena saaman korvauksen lainmukaista jatkamista.

86 Tätä väitettä vastaan puhuvat sekä lain nro 80/05 11 §:n 11 momentin, jolla Terni-tariffin soveltamisaikaa jatkettiin vuoteen 2010 saakka, sanamuoto että Italian viranomaisten hallinnollisen menettelyn aikana esittämät lausumat, jotka on tiivistetty riidanalaisen päätöksen 61 ja 67 perustelukappaleessa, joista ilmenee, että riidanalainen Terni-tariffin soveltamisajan jatkaminen on todellisuudessa ThyssenKruppin Terni-Narni-teollisuusalueella aloittamaan laajaan investointiohjelmaan liittyvä vastasuoritus.

87 Kolmanneksi Italian tasavalta esittää, että vuosina 1991 ja 2005 tehdyt kaksi jatkamista olivat myös sen jäsenvaltioiden sopimusoikeuden yhteisen periaatteen soveltamista, jonka mukaan jatkuvissa oikeudellisissa suhteissa on otettava huomioon sopimussuhteessa vallitsevan tasapainon vaihtelut, jotka eivät johdu sopimusosapuolten sopimuksentekohetkellä ottaman tavanomaisen riskin toteutumisesta vaan ovat seurausta myöhemmin tapahtuneista seikoista, joihin ei ollut varauduttu ja jotka eivät olleet ennakoitavissa sopimuksentekohetkellä, eli lainsäännöksistä, joilla omaan käyttöön tuottajien vesivoimakonsessioiden voimassaoloaikaa jatkettiin.

88 Italian tasavalta viittaa sopimusoikeudelliseen lojaliteettiperiaatteeseen ja kohtuusperiaatteeseen ja lisää, että edellä 87 kohdassa tarkoitettu periaate on sisällytetty ”hardship”-ehdoksi kutsuttuun sopimusehtoon, joka kuuluu kansainvälisiin sopimusoikeudellisiin periaatteisiin sekä eurooppalaisen sopimusoikeuden toimikunnan kehittämään eurooppalaiseen sopimusoikeuteen.

89 Nämä perustelut on hylättävä, koska ne perustuvat virheelliseen oletukseen eli omaisuuden kansallistamistilanteen, josta on välttämättä seurattava korvauksen maksaminen, rinnastamisen tavanomaiseen sopimusseikkaan.

90 On huomattava, että esillä oleva asia liittyy sähkötoimialan kansallistamiseen Italiassa Italian perustuslain 43 §:n nojalla, jossa säädetään, että ”tiettyjä yrityksiä tai yritysryhmiä, jotka suorittavat keskeisiä julkisia palveluja tai vastaavat energialähteistä tai ovat monopoliasemassa ja joita koskee huomattava yleinen etu, voidaan lailla yleisen edun nimissä pakkolunastamalla ja korvausta vastaan säilyttää alusta asti valtiolla, julkisoikeudellisilla elimillä tai työntekijöiden tai käyttäjien yhteisöillä tai siirtää näille”.

91 Oikeudellisena keinona kansallistamisen toimeenpanossa on yksinomaan laki nro 1643/62, jota on täydennetty asetuksella nro 1165/63.

92 Näin ollen omaisuudensiirrosta on päättänyt yksipuolisesti valtio yleisen edun nimessä, ja kyseessä olevan kansallistamisen koko ulottuvuuden, mukaan luettuna tässä tilanteessa oikeudellisesti edellytettävä korvaus, ymmärtämiseksi on tutkittava mainitun lain ja mainitun asetuksen säännöksiä.

93 Italian tasavalta ei ole mitenkään osoittanut, että sopimussuhteita koskevia sääntöjä ja periaatteita voitaisiin soveltaa tällaiseen tilanteeseen. Se, että asetuksessa nro 1165/63 säädettiin erityisestä korvaustavasta, jossa toimitetaan sähköä alennetulla tariffilla 30 vuoden ajan, ei voi olla perusteena sille, että Italian tasavalta rinnastaa esillä olevan asian ja jatkuvaan sopimussuhteeseen liittyvän tilanteen.

94 Vaikka katsottaisiinkin, että tällainen rinnastaminen voidaan hyväksyä, riidanalaista toimenpidettä ei silti voida menestyksekkäästi perustella sellaisilla periaatteilla, jotka mahdollistavat jatkuvan sopimussuhteen tasapainon palauttamisen sen jälkeen, kun sen väitetään horjuneen sellaisen tapahtuman vaikutuksesta, johon ei sopimuksentekohetkellä ollut varauduttu ja joka ei ollut silloin ennakoitavissa.

95 Sen lisäksi, että Ternin omaisuuden siirto ENEL:lle suoritettiin kokonaan vain vähän aikaa sen jälkeen, kun asetus nro 1165/63 annettiin, ja se pitäisi siten luokitella ”välittömäksi” eikä ”jatkuvaksi” suoritukseksi, omaan käyttöön tuottajien vesivoimakonsessioiden voimassaoloajan jatkamista ei voida pitää ”ennalta-arvaamattomana” tapahtumana.

96 On huomattava, että jo konsessioiden voimassaoloajan alkuperäiseen asettamiseen liittyi kysymys näiden konsessioiden tulevaisuudesta niiden voimassaoloajan päättymisen jälkeen, ja niiden jatkaminen lainmuutoksella toteutettavalla voimassaoloajan pidentämisellä tai kilpailuttamisen seurauksena oli siten paljolti ennakoitavissa oleva tapahtuma eikä siis ennalta-arvaamaton tapahtuma. Omaan käyttöön tuottajien vesivoimakonsessioiden voimassaoloajan jatkamisesta vuosina 1991, 1999 ja 2005 annetut säännökset ovat jälkikäteisesti vahvistaneet tämän.

97 Edellä esitetystä seuraa, että kanneperuste, jolla riitautetaan riidanalaisen toimenpiteen luokitteleminen valtiontueksi ja joka perustuu riidanalaisen toimenpiteen korvausluonteeseen, on hylättävä.

Olennaisten menettelymääräysten rikkomista sekä kontradiktorisen periaatteen ja luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista koskeva kanneperuste

Asianosaisten lausumat

98 Italian tasavalta esittää, että se toimitti komissiolle tämän nimenomaisesta pyynnöstä selvityksen, jossa verrattiin pakkolunastetun omaisuuden kirjanpitoarvoa Terni-tariffin avulla vuosien kuluessa saatujen etujen arvoon ja joka osoitti, ettei ylikorvaamista ollut tapahtunut.

99 Komissio piti kuitenkin riidanalaisessa päätöksessä tätä selvitystä merkityksettömänä sillä perusteella, että korvaamistavan sopivuutta voidaan mitata vain pakkolunastushetkellä (ex ante). Komissio tutki siten selvityksen sisällön vain toissijaisesti ja katsoi, että siinä esitetyt päätelmät ovat virheellisiä.

100 Italian tasavalta väittää, että komission olisi pitänyt korvaamistavan sopivuuden jälkikäteisen arvioinnin hyödyllisyyttä koskevan mielenmuutoksen seurauksena aloittaa uudelleen kontradiktorinen menettely, jossa se esittäisi erilaisen arviointinäkökulman tai jopa hyväksyisi Italian tasavallan esittämät vaihtoehtoiset ehdotukset, mitä se ei tehnyt. Jos komissio olisi toiminut näin, Italian tasavalta olisi varmuudella voinut vedota ensimmäisen kanneperusteen yhteydessä esittämiinsä perusteisiin.

101 Se lisää, että jos komissio olisi ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä ilmaissut mielenmuutoksensa tai epävarmuutensa kyseessä olevassa selvityksessä esitettyä arviointimenetelmää kohtaan, Italian tasavalta olisi voinut vedota siihen, että vaikka mainittu toimielin mahdollisesti aliarvioi Ternin tariffiedun, se aliarvioi myös tämän yhtiön taloudellisen uhrauksen, kun se rajoittaa tämän arvion koskemaan vain laitosten arvoa ottamatta itsenäisenä arviointikohteena huomioon pakkolunastettua oikeutta eli tuotantokonsessiota.

102 Tämä menettelyvirhe rasittaa myös komission arviointia kyseessä olevan selvityksen asiasisällöstä.

103 Italian tasavalta korosti vastauskirjelmässään ensin komission vähintäänkin ristiriitaista menettelytapaa ja väitti sitten, että pyytämällä kyseessä olevaa selvitystä mahdollisen ylikorvaamisen arvioimiseksi komissio synnytti Italian viranomaisissa perustellun luottamuksen siihen, että tämän työn tulokset otettaisiin jotenkin huomioon

riidanalaisessa päätöksessä. Komissio loukkasi luomaansa perusteltua luottamusta, kun se totesi selvityksen olevan joka tapauksessa merkityksetön, ilmaisi tämän arvion vasta riidanalaisessa päätöksessä ja arvioi mainitun selvityksen sisällön vain toissijaisesti.

104 Komissio väittää, että se ei missään vaiheessa menettelyn aikana maininnut Italian tasavallalle, että se arvioisi Terni-tariffin soveltuvuutta ex post tutkimatta sitä, voiko tämän tariffin soveltamisen jatkaminen riidanalaisella toimella olla perusteltua Ternin vuonna 1962 kärsimän pakkolunastuksen vuoksi suoritettavana korvauksena, minkä puolesta puhuu se, että Italian viranomaiset ja entiset Terni-yhtiöt esittivät todella menettelyn aikana ensimmäisen kanneperusteen yhteydessä mainittuja argumentteja osoittaakseen, että mainittua jatkamista on pidettävä keskeisenä osana asetuksella nro 1165/63 alun perin säädettyä tapaa suorittaa korvaus Ternille.

105 Komissio väittää, että koska Italian viranomaiset todella esittivät kyseessä olevat argumentit hallinnollisen menettelyn aikana ja koska ne todettiin joka tapauksessa perusteettomiksi, kuten ensimmäisen kanneperusteen arviointi osoittaa, puolustautumisoikeuksien loukkaamisella, johon Italian tasavalta vetoaa, ei voi olla mitään vaikutusta riidanalaisen päätöksen pätevyyteen.

106 Tätä päätelmää ei voida saattaa kyseenalaiseksi Italian tasavallan väitteellä, jonka mukaan ”se olisi myös voinut esittää epäilyksensä”, jos se olisi ollut tietoinen komission kyseessä olevaa selvitystä koskevista huomautuksista. Komission mukaan on ilmeistä, että koska selvitys tutkittiin ainoastaan toissijaisesti, Italian tasavallan mahdollisilla selvityksen luotettavuutta koskevilla epäilyksillä ei joka tapauksessa olisi ollut mitään vaikutusta pääasialliseen arviointiin, johon riidanalainen päätös perustuu. Lisäksi Italian viranomaiset eivät ole mitenkään osoittaneet, että komission

arviointia kyseessä olevan selvityksen sisällöstä rasittaisi tosiseikkoja koskeva tai oikeudellinen virhe.

107 Komissio väittää vielä, että sen oletetusti ristiriitaista asennetta ja luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista koskevat perusteet on jätettävä tutkimatta, sillä ne on esitetty unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan vastaisesti ensimmäistä kertaa kantajan vastauskirjelmässä. Joka tapauksessa mitään ristiriitaisuutta tai edellä mainitun periaatteen loukkaamista ei voida johtaa siitä, että komissio tutki Italian viranomaisten selvityksen vain toissijaisesti. Komissio muistuttaa vielä, että vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että luottamuksensuojan periaatteen loukkaaminen on kyseessä vain, jos hallintoviranomainen on antanut kyseisille henkilöille ”täsmällisiä vakuutteluja”, mitä ei käsiteltävänä olevassa asiassa ole selvästikään tapahtunut.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

108 On huomattava, että komissio ilmoitti 19.7.2006 päivätyllä kirjeellä Italian tasavallalle päätöksestään aloittaa EY 88 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu menettely ja että julkaistessaan mainitun päätöksen Euroopan unionin virallisessa lehdessä se kehotti kaikkia, joita asia koskee, esittämään huomautuksensa riidanalaisesta toimenpiteestä.

109 Komissio katsoi, että lisätiedot olivat ”välttämättömiä ratkaisun saavuttamiseksi”, ja pyysi 20.2.2007 päivätyllä kirjeellä Italian tasavaltaa toimittamaan sille erityisesti tietoja, joiden perusteella voidaan objektiivisesti verrata pakkolunastetun omaisuuden

arvoa Terni-tariffilla saatuun etuun järjestelmän käyttöönotosta vuoteen 2010 saakka, siten että kyseessä olevat arvot päivitetään nykyarvoihinsa.

110 Italian tasavalta antoi vastauksena tähän pyyntöön komissiolle huhtikuussa 2007 tiedoksi ulkopuolisen konsultin entisten Terni-yhtiöiden pyynnöstä tekemän selvityksen, jossa mainitaan, että Terni-tariffilla saadun edun kokonaisarvo oli kansallistamisen seurauksena pakkolunastetun omaisuuden kirjanpitoarvoa alempi (vuoden 2006 arvojen perusteella), ja todetaan, ettei ylikorvaamista ole tapahtunut.

111 Riidanalaisen päätöksen 82 ja 83 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio katsoi ensisijaisesti, että tällä selvityksellä ei ollut merkitystä, koska korvaustavan soveltuvuuden arviointi on aina välttämättä tehtävä ex ante eli pakkolunastushetken tilanteen mukaan. Komissio totesi tämän lähestymistavan mukaisesti, että korvauksena myönnetyn alkuperäisen tariffitoimen soveltamisajan päättymiseen mennessä, ja ainoastaan tähän mennessä, edunsaajat eivät olleet saaneet mitään etua eikä tätä johtopäätöstä voida kyseenalaistaa voittoja ja tappioita koskevilla laskelmilla, varsinkin jos ne on toteutettu jälkikäteen.

112 Komissio tutki toissijaisesti Italian viranomaisten esittämän selvityksen sisällöllisesti ja totesi, että siinä käytetty menetelmä oli epätäsmällinen ja virheellinen, sillä siinä aliarvioitiin systemaattisesti entisille Terni-yhtiöille annettu etu ja todennäköisesti yliarvioitiin pakkolunastetun omaisuuden arvo (riidanalaisen päätöksen 87–90 perustelukappale).

113 Ensinnäkin Italian tasavallan esittämää moitetta, joka on esitetty edellä 101–103 kohdassa ja joka koskee sitä, että komissio ei noudattanut kontradiktorista periaatetta, mikä väitetysti rasittaa sen arviointia Italian viranomaisten toimittamasta, pakkolunastetun omaisuuden arvoa koskevasta selvityksestä, ei voida hyväksyä.

114 Tältä osin on todettava, että kontradiktorinen periaate on unionin oikeuden perustavanlaatuinen periaate ja kuuluu puolustautumisoikeuksiin (ks. analogisesti asia C-413/06 P, Bertelsmann ja Sony Corporation of America v. Impala, tuomio 10.7.2008, Kok., s. I-4951, 61 kohta). Puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen missä tahansa menettelyssä, jota käydään tiettyä henkilöä vastaan ja joka saattaa päättyä tälle vastaiseen toimeen, on perustavanlaatuinen oikeusperiaate, jota on noudatettava nimenomaisten säännösten tai määräysten puuttumisesta huolimatta (asia 234/84, Belgia v. komissio, tuomio 10.7.1986, Kok., s. 2263, Kok. Ep. VIII, s. 717, 27 kohta ja asia 259/85, Ranska v. komissio, tuomio 11.11.1987, Kok., s. 4393, 12 kohta).

115 Valtiontukien valvonnan alalla puolustautumisoikeuksien noudattamisen periaate edellyttää, että asianomaiselle jäsenvaltiolle annetaan tilaisuus esittää asianmukaisesti näkemyksensä kolmansien osapuolten, joita asia koskee, EY 88 artiklan 2 kohdan mukaisesti esittämistä huomautuksista, jotka komissio aikoo ottaa päätöksensä perustaksi, ja että jos jäsenvaltiolle ei ole varattu tilaisuutta esittää näkemystään näistä huomautuksista, komissio ei voi käyttää niitä päätöksessään kyseistä jäsenvaltiota vastaan. Tällaisesta puolustautumisoikeuksien loukkaamisesta voi kuitenkin seurata päätöksen kumoaminen ainoastaan, jos menettely olisi voinut johtaa toisenlaiseen tulokseen ilman kyseistä sääntöjenvastaisuutta (edellä 114 kohdassa mainittu asia Ranska v. komissio, tuomion 12 ja 13 kohta ja asia C-301/87, Ranska v. komissio, tuomio 14.2.1990, Kok., s. I-307, Kok. Ep. X, s. 319, 30 ja 31 kohta).

116 Esillä olevassa asiassa on todettava, että komissiota ei ole moitittu siitä, että se olisi käyttänyt päätöksensä perustana sellaisia kolmansien osapuolten, joita asia koskee, esittämiä huomautuksia, joista Italian tasavallalla ei olisi ollut mahdollisuutta esittää näkemystään. Italian tasavallalle annettiin EY 88 artiklan 2 kohdan ja [EY 88] artiklan soveltamisesta 22.3.1999 annetun asetuksen N:o 659/1999 (EYVL L 83, s. 1) 6 artiklan 2 kohdan mukaisesti mahdollisuus esittää huomautuksensa päätöksestä aloittaa menettely, ja huomautukset, jotka ne, joita asia koskee, ovat tässä yhteydessä esittäneet, toimitettiin sille, ja Italian tasavalta reagoi niihin 22.12.2006 päivätyssä kirjeessä ilmaistulla tavalla (riidanalaisen päätöksen kuudes perustelukappale).

117 On korostettava, että Italian tasavalta mainitsi komissiolle muodollisen tutkintamenettelyn aikana toimittamissaan huomautuksissa, että niin alkuperäinen tariffisopimus – laillinen korvaus Ternille sen omaisuuden pakkolunastuksesta – kuin sen voimassaolon jatkamisetkaan eivät merkitse valtiontukea. Väitteidensä tueksi se viittaa useisiin unionin tuomioistuimen tuomioihin, joiden mukaan eräät yrityksille myönnettyjen korvauksien muodot, erityisesti vahingonkorvaukset ja yleishyödyllisistä palveluista maksetut korvaukset, eivät ole tukea (riidanalaisen päätöksen 58 perustelukappale).

118 Riidanalaisen päätöksen 59 perustelukappaleessa täsmennetään seuraavaa:

”Terni-tariffin hyväksymisestä valtiontukena [Italian tasavalta] toteaa, että laista nro 9/1991, jossa säädetään tariffin voimassaolon jatkamisesta ensimmäisen kerran, ilmoitettiin komissiolle asianmukaisesti ja komissio hyväksyi sen. Kun tariffin voimassaoloa on sittemmin jatkettu samalla kun sähköä vesivoimalla tuottaville laitoksille myönnetyn toimiluvan voimassaoloa on jatkettu, on noudatettu samaa logiikkaa, jota komissio ei ole koskaan kyseenalaistanut. Sen vuoksi Terni-tariffia olisi [Italian tasavallan] mukaan pidettävä voimassa olevana toimenpiteenä, joka ei ole tukea.”

119 Italian tasavalta esitti siten muodollisen tutkintamenettelyn aikana selkeästi näkemyksensä riidanalaisen toimenpiteen korvausluonteesta, ja kyseinen näkemys vastaa kannekirjelmässä esitetyn ensimmäisen kanneperusteen sisältöä. Komissio otti kuitenkin kantaa nimenomaan tähän, kun se totesi, että riidanalainen toimenpide oli EY 87 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu valtiontuki.

120 Koska komissio aivan oikein katsoi, että vuonna 2005 myönnetty alennetun sähkötariffin soveltamisajan jatkaminen riidanalaisella toimenpiteellä ei ollut osa Ternille sen vuonna 1962 kärsimän pakkolunastuksen vuoksi suoritettavaa korvausta, ja totesi, että entisille Terni-yhtiöille 1.1.2005 alkaen myönnetty alennettu tariffi oli EY 87 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu valtiontuki (ks. edellä 97 kohta), väitetyllä puolustautumisoikeuksien loukkaamisella ei joka tapauksessa voinut olla mitään vaikutusta riidanalaisen päätöksen pätevyyteen.

121 Lisäksi Italian tasavallan esittämässä perusteessa ei oteta huomioon muodollisen tutkintamenettelyn kohdetta ja se perustuu komission 20.2.2007 päivätyn kirjeen, johon tiedonsaantipyyntö sisältyi, virheelliseen lukemiseen.

122 Komissio todella piti välttämättömänä kerätä tietoja kansallistamisen yhteydessä valtiolle luovutetun omaisuuden kirjanpitoarvosta. Se ei kuitenkaan ollut ainoa osa tiedonsaantipyyntöä, joka sisältyi 20.2.2007 päivättyyn kirjeeseen, joka on sijoitettava muodollisen tutkintamenettelyn ja sen tavoitteiden eli sen, että niillä, joita asia koskee, on mahdollisuus tulla kuulluksi, ja sen, että komissiolla on kattavat tiedot kaikista asiaan liittyvistä seikoista ennen päätöksen tekemistä, asiayhteyteen (ks. vastaavasti asia 84/82, Saksa v. komissio, tuomio 20.3.1984, Kok., s. 1451, Kok. Ep. VII, s. 545, 13 kohta).

123 Muodollisella tutkintamenettelyllä ei voi olla edellä kuvatusta poikkeavaa kohdetta, eikä siinä varsinkaan voida ottaa lopullisesti, jo ennen lopullisen päätöksen tekemistä, kantaa tiettyihin asiakirja-aineistoon sisältyviin seikkoihin. On huomattava, että mistään valtiontukia koskevasta säännöksestä tai määräyksestä tai oikeuskäytännöstä ei ilmene, että komission velvollisuutena olisi kuulla valtiontukien saajaa siitä oikeudellisesta arvioinnista, jonka se tekee kyseessä olevasta toimenpiteestä, tai että sen velvollisuutena olisi tiedottaa asianomaiselle jäsenvaltiolle tai varsinkaan tuensaajalle kannastaan ennen päätöksensä tekemistä, kun niille, joita asia koskee, sekä jäsenvaltiolle on annettu mahdollisuus esittää huomautuksensa (asia T-198/01, Technische Glaswerke Ilmenau v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2717, 198 kohta).

124 Italian tasavallan väite komission ”mielenmuutoksesta” perustuu 20.2.2007 päivätyn kirjeen tekstin virheelliseen lukemiseen, sillä siitä ei käy ilmi, että komissio olisi pitänyt sen, onko Terni-tariffin soveltamisajan jatkaminen luokiteltava valtiontueksi, ratkaisemisen kannalta keskeisenä sen osoittamista, että kyseisen korvauksen (nykyarvoon saatettu) arvo on pakkolunastetun omaisuuden arvoa vastaava tai sitä alempi.

125 Komissio ei joka tapauksessa milloinkaan maininnut Italian tasavallalle eikä entisille Terni-yhtiöille, että se arvioisi Terni-tariffin soveltuvuutta ex post, tutkimatta sitä, voidaanko tämän tariffin soveltamisajan jatkamista riidanalaisella toimella pitää perusteltuna siksi, että se on korvausta Ternin vuonna 1962 kärsimästä pakkolunastuksesta.

126 Toiseksi Italian tasavalta korosti ensin komission menettelyn väitettyä ristiriitaisuutta ja väitti sitten, että pyytämällä kyseessä olevaa selvitystä mahdollisen ylikorvaamisen arvioimiseksi komissio synnytti Italian viranomaisissa perustellun luottamuksen siihen, että ”tämän työn tulokset otettaisiin jotenkin huomioon riidanalaisessa päätöksessä”. Kun komissio totesi selvityksen joka tapauksessa merkityksettömäksi, ilmaisi

tämän arvion vasta riidanalaisessa päätöksessä ja arvioi mainitun selvityksen sisällön vain toissijaisesti, se loukkasi riidanalaisella toimenpiteellä synnytettyä perusteltua luottamusta.

127 Komission menettelyn ristiriitaisuutta koskeva väite perustuu kontradiktorista periaatetta ja puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskevaan Italian tasavallan argumentaatioon, joka on hylättävä perusteettomana.

128 Luottamuksensuojan periaatteen noudattamatta jättämistä koskevan väitteen osalta komissio vaatii, että se jätetään tutkimatta, ja vetoaa unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohtaan, jossa kielletään vetoamasta asian käsittelyn kuluessa uuteen perusteeseen, ellei se perustu asian käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin.

129 On riidatonta, että Italian tasavalta vetosi luottamuksensuojan periaatteen noudattamatta jättämiseen ensimmäisen kerran vastauskirjelmässään perusteenaan 20.2.2007 päivätyn kirjeen sisältö, johon tiedonsaantipyyntö sisältyy, eli seikka, joka oli jo ollut esillä ja johon osapuolet olivat ottaneet kantaa kannekirjelmässä ja vastineessa.

130 Tästä seuraa, että kyseessä oleva kanneperuste on jätettävä tutkimatta.

131 Mainittu kanneperuste olisi joka tapauksessa hylätty perusteettomana. Yhtäältä 20.2.2007 päivättyyn kirjeeseen ei sisälly mitään hallintoviranomaisen antamaa täsmällistä vakuuttelua, joka on edellytyksenä sille, että luottamuksensuojan periaatteen loukkaamiseen voitaisiin pätevästi vedota (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-182/03 ja C-217/03, Belgia ja Forum 187 v. komissio, tuomio 22.6.2006, Kok., s. I-5479, 147 kohta ja yhdistetyt asiat T-346/99–T-348/99, Diputación Foral de Álava ym. v. komissio, tuomio 23.10.2002, Kok., s. II-4259, 93 kohta) siltä osin, että tässä kirjeessä pyydettyjen töiden tulokset ”otettaisiin jotenkin huomioon riidanalaisessa päätöksessä”. Toisaalta komissio otti todella mainitut tulokset huomioon ja tutki ne riidanalaisessa päätöksessä, vaikka arviointi suoritettiinkin toissijaisesti.

132 Tässä tilanteessa kanneperuste, joka koskee olennaisten menettelymääräysten rikkomista selvittämällä asia puutteellisesti ja kontradiktorisen periaatteen loukkaamista, on hylättävä ja todettava, että asian puutteellista selvittämistä koskeva väite ei ole itsenäinen peruste vaan perustuu todellisuudessa edellä tarkoitetun periaatteen loukkaamista koskevaan argumentaatioon.

133 Kaikesta edellä lausutusta seuraa, että kanne on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

134 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska Italian tasavalta on hävinnyt asian, se on tuomittava korvaamaan oikeudenkäyntikulut komission vaatimusten mukaisesti.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Kanne hylätään.

2) Italian tasavalta velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Vilaras Prek Ciucă

Julistettiin Luxemburgissa 1 päivänä heinäkuuta 2010.

Allekirjoitukset